

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

12+

Новости республики

ТЕЛЕКОММЕНТАТОР ДМИТРИЙ ГУБЕРНИЕВ ПРИНЯЛ УЧАСТИЕ В АКЦИИ ПО ПОСАДКЕ САЖЕНЦЕВ «СОХРАНИМ ЛЕС» В ЯКУТИИ

14 сентября в Якутске на 44-м км Вилуйского тракта состоялась акция по посадке саженцев «Сохраним лес», в рамках которой посажено более 2 тысяч саженцев сосны.

В мероприятии приняли участие заместитель Председателя Правительства Якутии Денис Белозеров, министр экологии, природопользования и лесного хозяйства РС(Я) Сахамин Афанасьев, Руководитель Администрации Главы РС(Я) и Правительства РС(Я) Афанасий Владимиров, советник генерального директора телеканала «Россия», телекомментатор Дмитрий Губерниев, молодежь Общероссийского народного фронта, работники лесохозяйственных предприятий республики, сотрудники регионального МЧС.

«Эта акция важна для всех. Но важно не делать ее единичной. То есть, посадив лес, нужно ухаживать за

ним. Надо чтобы участок передали лесничеству, чтобы это все было под присмотром», – сказал Дмитрий Губерниев после посадки саженцев.

Дмитрий Губерниев, обращаясь к молодежи, подчеркнул, что такие акции нужно делать не для галочки и контролировать каким будет результат работы.

В завершение акции якутяне подарили Дмитрию Губерниеву саженец сосны, который он обещал посадить у себя дома.

Также молодежь ОНФ подарила телекомментатору символ добрых дел – снегирия Добрыню.

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия)
Фото Марии Васильевой, ЯСИА

Улууска--бу күнүргө

ҮӨРЭХ ҮЛЭНИТТЭРИН БАЛАБАН ЫЙЫНААБЫ СҮБЭ МУНҢАХТАРЫГАР

Балабан ыйын 12 күнүгэр „Айылгы“ култуура уонна духуобунай сайдыы кииринигэр „Үөрэх ис хоһоонун саҥардыыга уонна хаачыстыбатын тупсарыыга тирээн турар уонна стратегической соруктар“ диэн сыллага ыытыллар учууталлар сүбэ мунньахтара буолла. Итиннэ үөрэх үлэнииттэрэ, нэһилиэк баһылыктара, уопастыбаннас, өрөспүүбүлүкэ Үөрэххэ министристибэттэн кыттыыны ыллылар.

Мунньах сабаланытыгар Чурапчы улуунун баһылыгын эбээһинэһин толороочу Алексей Ноговицын, улуус дьоктааттарын Сабитин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров эбэрдэ тыл этилэр. Чурапчы улуунугар үөрэбүрийи эйгэтигэр өр сыллаах таһаарылаах үлэлэрин иһин улуус баһылыгын Махтал суругунан үөрэх управлениетын начаалынныгынан үлэлээбит Тамара Павлова, Чакыр улуйаанын иитээччигэ В.К.Еремеева наҕараадаланнылар.

Пленарнай мунньах сүрүн дакылаатын Чурапчы улуунун үөрэххэ управлениетын начаалынныгы Юрий Павлович Посельский онордо. Кини ааспыт үөрэх дьылын түмүктэрин сипилии ырытта. Быылгы үөрэх дьылыгар турар оруктарга кизиник тохтоото. Былырын оскуоланы 3348 үөрэнээччи бүтэрбитэ 64 бырыһыаха хаачыстыбага үөрэммитэ. БКЗ-ни 203 выпускник туттарбыта. 9 үөрэнээччи „Үөрэххэ улуучу ситиһиилэрин иһин“ мэтээлинэн бүтэрэн бары үрдүк үөрэх кыһатыгар киирэн үөрэнэн эрэллэр. Быыл улуус үрдүнэн 26 оскуолаба 3450 оҕо үөрэннээ. Маннайгы кылаас боруолун 417 оҕо атыллаата. 2123 кыраҕаан улуйааннарга сылдыахтара. Бары оскуолалар, улуйааннар өрөмүөннөрө кэмгэр түмүктэнэн, үлэлииргэ үөрэтэргэ усулуобуйа тэрилиннэ. Быылгы үөрэх дьылын уратытынан үөрэх хаачыстыбатын үрдэтти, оҕо сайдар эйгэтин тэрийии соруктара турбуттар. Маны толорууга оскуолаларбыт, улуйааннарбыт кэлэктииптэрэ ситиһиилээхтик үлэлииллэригэр ээр-эрин биллэрдэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Судаарыстыбаннай Мунньабын дьоктаата Наука, үөрэххэ, култуураба, маассабай илтиинэри сирдэстибэлэригэр уонна уопастыбаннай тэриллүүлэр дьыалаларыгар сис кэмтиэт бэрэссэдээтэлэ Феодосия Васильевна Габышева сана үөрэх дьылынан эбэрдэпэн туран, быылгы үөрэх дьыла сабаланытыгар өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн бары оскуолалар, улуйааннар былырынны ахсааннарыттан аңаһылыбака киириилэригэр кини салайар кэмтиэтин, Ил Түмэн

дьоктааттарын үлэлэрин билиһиннэрдэ. Бу тыа сирин кэскилигэр, чуолаан бөлүөлөктөр кэпим сайдыыларыгар оруолун бэлиэтэте. Ол эрэри итинэн уоскуйан хаалбакка, үөрэти-иити сана соруктары толорууга күүскэ үлэлэһэргэ, олох сайдыытын кытары тэннэ хардылаһан иһэргэ, сананы киллэриигэ хорсундук ылсарга ынырда. Биір дойдулаахпыт, Ил Түмэн дьоктаата, Ычат дьыалаларыгар, физическэй култуураба уонна усулуорка сис кэмтиэтин бэрэссэдээтэлэ Михаил Дмитриевич Гуляев үөрэх дьыла сабаланытынан эбэрдэпэн, оскуолаларбыт, улуйааннарбыт оннуларынан хаалан үлэлээһиннэригэр Ф.В.Габышева салайар кэмтиэтинин биіргэ үлэлээбиттэрэ улахан оруоллаах буолбутун бэлиэтэте. Маныаха Феодосия Васильевна үөрэх эйгэте өрөспүүбүлүкэбэ сайдарыгар салайар дусунастарга өр сыл үлэлээбитэ, уопута көмөлөспүтүн этэн туран, махталын биллэрдэ. Салгыы учуутал, иитээччи оруолугар тохтоото. Хас биірдии үөрэх эйгэтин үлэһитэ бастын буоларга дьулуһуохтаабын, үлэбэ бариниһээх, ычат сайдарыгар патриоттуу дьулуһуулаах кини элбэи ситиһиэхтэбин, маныаха бэйэ билиитин куннэте үрдэти, сайдан иһи ирдэнэрин этте.

Чурапчытаагы усулорт уонна физическэй култуура үнүстүүтүн ректора Иннокентий Иннокентьевич Готовцев салайар тэрилтэтин үлэтиһэн билиһиннэрдэ. Улуус учууталларын таһымнарын үрдэтэр үлэлэргэ көмөлөһөллөрүн, куурустары,

ытталларын этте.

Өрөспүүбүлүкэбэ оҕолор хамсааһыннарын сайынналар кини дириэктэрэ Ньургуйана Владимировна Макарова бу кини үлэтин кэспэте, араас бырагыраамаларга, бырайыактарга биіргэ үлэлииргэ ынырда.

Ил Түмэн дьоктаата Семен Иванович Никитин Чурапчыбыт ытык кийитэ, Аба дойду сэрмитин кыттылааба улуспуттан сэрмэгэ кыттыбыттары үйэтиһиһэ таһаарылаахтык үлэлээбит Иван Михайлович Павлов сырдык кэриэһигэр биір мүнүүтэ сүһүөххэ туруорда. Салгыы 2020 сылга Аба дойду сэрмитигэр Кыайы 75 сыла бэлиэтэнэринан улуус үөрэххэ үлэһиттэрэ бу улуу даатаны бэлиэтэһиннэ күүскэ үлэлээһиннэригэр ынырда. Оҕону үлэһит иитиһэ босомтону ууарга этте.

Медицинскэй колледж үлэһитэ Надежда Ивановна Ядреева „Сестринское дело“, „Лечебное дело“ отделенияларга үөрэнэргэ устудьуоннары ылыны кэспэте, ити идэһэргэ үөрэнэргэ ынырда.

Хадаар нэһилиэтин баһылыга Иван Габышевич Васильев оскуолалар быйылгы үөрэх дьылыгар үлэһиттэрин ситиһиһэ туруулаһыттарга, чуолаан Феодосия Васильевна Габышеваба махталын биллэрдэ. Үөрэх үлэһиттэрин үлэһит, оҕолор усулуобуйаларын тупсарыыга бэйэтин салайар нэһилиэтигэр ытыллар үлэлэри билиһиннэрдэ. Бары нэһилиэктэр баһылыктара бу үлэбэ күүскэ ылсалларыгар ынырда. Соловьев нэһилиэтин орто

Собакин Минип улуйаан үлэһитэ Екатерина Батарица тэрилтэлэрин үлэтиһэн билиһиннэрдилэр.

Бастык үлэһиттэргэ наҕараадалар туттарылыннылар. „Саха Өрөспүүбүлүкэтин оскуолаба киирэн иннинээби саастаах тэрилтэлэри сайыннарыыга киллэрсит кылааттарын иһин“ бэлиэһэн иитээччилэр Л.Н.Андреева, П.Е.Макарова, инструктор С.Д.Николаева, Саха Өрөспүүбүлүкэтин эрэлэ бэлиэһэн физическэй култуура учууталлара Т.К.Макаров, Д.Г.Третьяков наҕараадаланнылар. Үөрэх уонна наука министристибэтин Бочуотунай грамотатынан үөрэх управлениетын үлэһитэ Ф.С.Ильина, гимназия бухгалтерэ А.М.Ефремов учуутал Е.К.Федосеева дириэктэр О.Ф.Петрова наҕараадаланнылар.

„Оскуолаба киирэн иннинээби саастаах оҕолор бастык тэрилтэлэр“ Бүтүн Россиятаагы куонкурус кыайылаабын диплома Туплукчаан улуйаанна туттарылына.

„Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэх систиэмэтин бочуоттаах бэтэрээн“ бэлиэһэн дириэктэр И.П.Абрамова учуутал Е.А.Дьячковага үөрэх управлениетын үлэһитэ П.Н.Посельская, учууталлар учууталлара бэлиэһэн учууталлар М.В.Андреева, А.Е.Беляева, Ф.Н.Болдовская, Т.М.Окорокова, „Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэбүрийитин туйгуна“ бэлиэһэн учуутал П.П.Захаров наҕараадаланнылар. Ил Түмэн бастааганнай кэмтиэтин Бочуотунай грамотата учуутал Е.В.Федорова туттарылына.

Бүтүн Россиятаагы „Образцовый оскуолаба киирэн иннинээби саастаах оҕолор тэрилтэлэр“ куонкурус кыайылааба дипломунан „Туплукчаан“ улуйаан үөрэх үлэһиттэрин Бүтүн Россиятаагы профсоюзнай тэрилтэлэрин Эбии үөрэхтээһин 100 сыла анал мэтээлинэ методист С.П.Макаров бу тэрилтэ Бочуотунай грамотатынан таһуу К.Е.Филиппов харабыл Р.В.Помосев наҕараадаланнылар.

Александр СПЕЦИОН

Чурапчытаабы педучилище тэриллбитэ 85 сыла

ҮӨРЭБИ-СЫРДЫГЫ ТАРБАТЫЫГА СҮНКЭН ҮТҮӨЛЭЭХ

министирэ, Саха АССР үөрэххэ министириин солбуйааччы Александр Федоровна Охлопкова, ССКП райкомун сэкиретээрдэрэ, райсэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэллэрэ Михаил Ефимович Пермьяков, Максим Николаевич Сибиряков, Василий Осипович Алексеев, Алексей Егорович Саввин, о. д. а. училище үтүө аатын дыһааччы сирдээхтик кизгэтэллэр.

1937 сыллаахха дириэктэринэн В. И. Ленин аатынан Москваабы педагогическай үнүстүүтү бүтэрбит Константин Дмитриевич Потапов аһааччыта Кини үтүөтүнэн сыл аайы ыччаты анаммыта. Кини үтүөтүнэн сыл аайы ыччаты үөрэххэ ылыы былаана топоруллар буолбута. Кини 1942 сыллаахха армияга ынырыллыар диэри педучилищени өрөспүүбүлүкэҥэ биер бастын матырыйаалынай баазалаах орто үөрэх тэрилтэти онорбута.

Сэрии ыар сылларыгар училищени бастын тэрилтэ ахсааныгар тутан олорбут дириэктэргэ Федот Григорьевич Софроновка үрдүк сыанабылы биэрэн махтанахтаахпыт.

Чурапчы педучилищегыгар 1957 сылга диэри үлэлиир кэмигэр үөрэммиттэртэн ССРС үрдүк сэбиэтин дьокуутаата—1, Саха АССР үрдүк сэбиэтин дьокуутаата—4, Саха АССР уонна РСФСР үтүөлээх учуутала—2, Саха АССР үтүөлээх учуутала—31, Саха АССР норуот үөрэбириитин үтүөлээх үлэһитэ—3, Саха АССР норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ—8, РСФСР уонна Саха АССР култууратын үтүөлээх үлэһитэ—8, Саха АССР үтүөлээх тириэтинэрэ—4, учуонайдар—14 (ол иһигэр наука доктора—4), суруйааччы—9 (ол иһигэр норуодунай суруйааччы—2), ССРС норуот үөрэбириитин туйгунара—8, РСФСР норуот үөрэбириитин туйгунара—96, Бүтүн Союустаабы уонна Россиятаабы учууталлар сийэстэрин дэлэгээттэрэ—4, уордьаннаах—46, улуус бочуоттаах олохтооһо—35, Герой Ийэ—3, РСФСР социальнай харалтатын туйгуна—1 буолбуттара. Выпускниктартан 260 киһи Арктика оройуоннарыгар үлэлээбитэ, 8 оскуолаҥа педучилищеге выпускниктарын аата ингэрллиттэ.

Чурапчытаабы педагогическай училище 1957 сыллаахха Дьокуускайдаабы педучилищеге көһөрүллүбүтэ. Ити сыл кини баазатыгар интэринээт-оскуола аһыллыбыта. 1966 сыллаахха буюскул өрөспүүбүлүкэниискэй ылартыыбынай оскуола статустаммыта (ЧРСИО), 1997 сыллаахха Дьокуускайдаабы педучилище успуорка филиала аһыллыбыта. 1999 сыллаахха судаарыстыбаннай статустаах физическай култуура уонна успуорт үнүстүүтэ (ЧГФКСИ) Россияҥа тыа сиригэр бастаһынан үлэтин саҥалаабыта.

Сыллар аһаллар, олох тулсар сайдар, норуот үөрэбириитэ, култуурата үрдүк чылчаалга тахсар. Онуоха Чурапчы педучилищетын үлэтин түмүктэрэ, үөрэллээт-миллээт ыччатын аата-суола дьонно-норуокка умнуллуо суохтаах.

Николай ДЬЯЧКОВСКАЯ, педагогическай үлэ бэтэрээнэ.

Николай Максимович Заболоцкий—Чысхаан нуучча тылыгар, урукку лүөччүк Александр Ефимович Аболдуев математикаҥа, физикаҥа үөрэллээтэрэ. Салгыы атын учууталлар кэлитэлээбиттэрэ.

Саха АССР үтүөлээх учууталлара Николай Осипович уонна Агафья Феоктистовна Винокуровтар училищеге 23 сыл тохтоло суох үлэлээбиттэрэ. Саха АССР үтүөлээх учуутала Виктор Семенович Алексин—12 сыл, РСФСР уонна Саха АССР үтүөлээх учуутала Алексей Петрович Еромолаев—9 сыл, учууталлар Михаил Георгиевич Беляев, Степан Степанович Попов—8 сыл, Ленин уордьаннаах Саха АССР үтүөлээх учуутала Петр Васильевич Афанасьев иккитэ төхтүрүйэн 7 сыл үлэлээбиттэрэ.

Педтехникум маннайгы дьылыгар 60 киһини үөрэххэ ылыахтаабын 49 оҕону булан үөрэллээтэ. Үөрэһэр, олорор дьыалар тутууларга ситэ бүппэккэ наһаа тымныылара, онуоха эбии туттуллар учебниктар, пособиелар суохтара техникум уопсай үлэтин ыараллытара.

Чурапчы педучилищета 1934—1957 сыллар усталара 20 күнүскү (очнай), 10 кэтэхтэн (зарочнай) выпусктары таһаарбыта. Ситэтэ суох аабынан, Чурапчыттан 400-тэн тахса, Тааттааттан 160-ча, Аммантан 9, Уус Алдантан 5, Хоту Арктическай оройуоннартан 13 киһи, ону таһынан кэтэхтэн үөрэнэн 63 киһи учуутал дипломуун ылбыта.

1937 сыллаах маннайгы выпусктар 22 кизгэ билиилээх, үчүгэй бэлэмнээх ийэ дойдуну эдэр төлөннөөх патриоттарын иитэн таһаарбыта. Кинилэр ортолоругар өрөспүүбүлүкэҥэ кизгик биллибит Саха АССР уонна РСФСР үтүөлээх учуутала Степан Кузьмич Макаров, Дмитрий Степанович Макаров, философскай наука хандьыдаата, университет доцена, Василий Лукич Сенькин, Саха АССР үтүөлээх учуутала, ССРС уонна РСФСР норуот үөрэбириитин туйгуна, Сэбиэскэй-партийнай үлэһиттэр Варвара Николаевна Дьячкова, Петр Николаевич Никифоров, о. д. а. бааллара. Бу үөрэх кыһатын бүтэрбиттэртэн дьон-сэргэ кизгэ туттар, ытыктыыр элбэх учууталлара, суруйааччылар, учуонайдар, норуот хаһаайыстыбатын араас салаатын уонна сэбиэскэй-партийнай үлэ бастыһынара үүнэ-сайдан тахсыбытара. Холобур, Егор Егорович Борисов—Саха АССР Бытовой хааччылыгытын

Суолталаах кэпсэтии

ЭЛЕКТРОННАЙ УОЧАРАТЫ ХАЙДАХ ТУҤАНЫАХХА?

Аан дойдуну үрдүнэн күннээби олохтун чэлчэтэр, айылбаабытын харыстыыр сыалтан учуонайдар, туһааннаах исписэлиистэр санаттан сана технологияны толкуйдууллар, айаллар. Ол курдук, IT-технология сайдан, бүтүһкү сылларга Арассыйаҥа бары балыыһаларыгар интэриниэт, компүүтэр көмөлөрүнэн көрдөрүнүөхтээх бырааспытыгар уочараттыыр буоллубут. Электроннай уочаракка туруу барыта медицина регистратуратын нөҥүө аһар. Онон I-кы №-дээх улуустаабы поликлиника регистратуратын үлэһиттэрэ Нарыйа Томская, Вера Красильникова уонна администратор Парасковья Прокопьева электроннай уочарат хайдах систиэмэнэн үлэлирин, бу сана хайысханы дьон төһө ылынарын туһунан манньык сэхэргииллэр.

Улуустаабы балыыһабытыгар 2017 сыллаахха уочараты бэрээдэктээһингэ, маньы тэнэ хас биридди быраас үлэтигэр тустаах норуотуускаланын туһуттан электроннай уочарат кирибитэ. Эмтэнээччилэр туһааннаах быраастарыгар көрдөрөллөрүгэр манна, балыыһаҥа кэлэн регистратураҥа, терминалга эбэтэр төлөпүүн нөҥүө эрийэн суруйтарыахтарын сеп. Ити тэнэ түргэн интэриниэттээх буоллактарына «Госуслуги» саайтка кириэн, сайаалкаларын ытыахтарын сеп. Ол эрээри «Госуслуги» саайтка ыыллпыт дьон толуктоһуна сыһалаах буолуон сеп. Холобур, терапевт вызовка сылдыар кэмигэр, талонугар ыыллпыт бириэмэтинэн көрдөрө кэлбитэ — бырааһа суох буолар. Эбэтэр биер толуктоһуна икки киһи тэнгэнэн суруйтарбыт буолааччы. Бу манньык регистратура үлэһиттэрэ көрөн, ыарыһахха эрийэн биллэрбит. Ол эрээри үксүн төлөпүүннэрэ суох буолааччы.

Сурун кыһалбаабыт дьон — быраас тийибэт буолан, күннээби толуктоһуна аһаах кининэн бүтэн хаалар. Ортотунан, биер быраас күннэ 15 киһини 15-ти мүнүүтэ устата көрөр. Холобур, билигин икки терапевт үлэлиир. Кинилэргэ нэдиэлэтээби уочарат туолан турар. Бастаһыларын көрдөрөр дьон билигин нөҥүө бырааска аһар буоллактарына, иккитээн көрдөрөр эмтэнээччи тутатына бырааска кириэр. Киниэхэ быраас бэйэтэ бириэмэтин аһар.

Суруйтаран баран кэлбэт дьон эмиз баар буолаллар. Соробор күннэ биэстии-алталыы киһи кэлбэт. Ону эрийэн биллэрбэттэр, оччоҥо толуктоһуна онук туһата суох хаалан хаалар. Эрийэллэрэ буоллар, кинилэр онкулларыгар атын наадылар киһи толуктоһуна тиксэн көрдөрүнүө этэ. Онон, суруйтаран баран кэлбэт түгэннигитигэр эрдэттэн биллэрэргитигэр көрдөһөбүт.

Регистратураҥа күнү быһа тохтоло суох төлөпүүн тыаһыыр. Маныаха ыарыһах хаста даҕаны эрийбитин кэнниттэн биһиэхэ тийэр. Ол иһин буоллабына, ыалдьар киһи айманар беҥе буоллаҥа.

Ону таһынан ыалдьааччылар травматологка, хирург бырааска көрдөрөллөрүн булкупаннар, иккитээн уочараттааччылар. Холобура, икки бириэмэтигэр тийэн кэлэр, ону хирург травматолог бырааска ытар. Травматологка кэлбитэ аһаас толуктоһуна түөрт аһааска баар буолар. Ол курдук, эрдэ кэлбит киһи биэс чааска диэри олоруон сеп.

Саамай элбэх киһи терапевка уонна харах бырааһыгар көрдөрөөрү суруйтарар. Оттон медосмотр кэмигэр Лор бырааска уһун уочарат үөскүүр. Балыыһаҥа көрдөрөгө, толуктоһуна ыларга ыарыһах хайаан даҕаны полиһа уонна флюорографиятын түмүгэ, хаанын, хойуутун анаалыстара ирдэнэр. Ити курдук, регистратура исписэлиистэрэ дьону кытта үлэлэрин-үгүс уустуктардаабын сырдаттылар.

Быраастар уонна эмтэнээччилэр икки ардыларыгар ситимнээх сыһыаны туруктаах доруобуйаны баҕарабыт.

Марфа ПЕТРОВА

ХАДААРА САЙДАРЫН - ҮҮНЭРИН ТУҢУГАР

үлэлзэбит, дьиннээх үлэ оркулатын ааспыта, бусута-халпыта. Үлэлзэбит биир дойдугаа Егор Романович Софронов туһунан үтүө-мааны тылын ахтыбыт 1957 сыллаахха коммунистическай партия чилиэтинэн кириэригэр рекомендацияны дириэктэр, өрөспүүбүлүкэ 4 оройуонугар (Ньурба, Чурапчы, Орто Халыма, Амма) ССКП райкомун бастакы сэкирэтэринэн, райсэбиэт бэрэссэдээтэлинэн үлэлзэбит, күүс өттүнэн чурапчылар хоту көһөрүллүбүттэрин дойдугарыгар төнүннэриини күүскэ туруорсубут Василий Петрович Харитонов биэрбитэ эмиз биир бэйэ түгэн буоларын бэлэтиир тобросоох Улууска ытыктанар, биллэр хаһаайыстыбаннай-сэбизскэй үлэһиттэр Марк Михайлович Соповьев, Георгий Михайлович Степанов промкомбинакка дириэктэрдир, кэмнэригэр биригэдириинэн, профсоюзуст мексткомун бэрэссэдээтэлинэн үтүө суобастаахтык үлэлзэн кэлэктиип ытыктабылын ылбыта.

1968 сыллаахха Михаил Михайлович промкомбинакка дириэктэрдии опордобуна, Эрилик Эристин аатынан колхуос бэрэссэдээтэлэ Роман Афанасьевич Филиппов, партком сэкирэтээр Николай Степанович Дмитриев, ССКП Чурапчытаагы райкомун бастакы сэкирэтээр Илья Павлович Листиков, райсэбиэт бэрэссэдээтэлэ Степан Гаврильевич Охлопков туруорсууларын ылынан быыбарданан, Чакыр сельскэй сэбиэтигэр бэрэссэдээтэл буолбута. Нөнүө сылыгар биһигин ыйаабыт төрөөбүт-үөскэбит Хадаарыгар олохсуйардыыбылааннан, улаханнык туруорсан, тылын ылынанан, старшай биригэдириинэн ананан кэлбитэ. Күннүгэр ол каминизэбиттэн манньык бэлэтиэбитин аабыт: „Бу кэмгэ Хадаар сельсэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн В. К. Осипов, ферма биригэдириинэн М. О. Луковцев, Уорбага—В. Васильев (Бэллээ уола), сылыга биригэдириинэн П. Николаев (Баалпах), бэтирээринэн И. Егоров (Лоскуй), мөхөһүгүнэн К. Н. Пестерев үлэһиттэр. 1970 сылтан ыла хас да сыл Хадаар отделениета социалистическай үлэ күрэбин кыайылааба буолбута, биир кэмгэ Россия көһөрүллэ сылдыар Кыһыл Знамятын ылар чыскэ тиксэбит. Ити курдук, 1974 сылга диэри, бизэ сыл старшай биригэдириинэн сүрдээх үчүгэйдик үлэлзэбитим”. Салгыы Эрилик Эристин аатынан колхуос бэрэссэдээтэлигэр Р. А. Филиппова, партком сэкирэтэригэр Н. С. Дмитриева, кылаабынай буаалтыр П. Е. Адамова, старшай биригэдиригэр В. Г. Титова (Чакыр), М. Е. Васильева (Хайахсыт), М. П. Луковцева (Хотого) элбэх көмөнү, сүбэни онорбуттарыгар махтанабын”, - диир суруйар.

Михаил Михайлович Мартыновтыын 1971 сыллаахха Хадаар абыс кылаастаах оркулатыгар

дириэктэринэн ананан үлэлзэхпиттэн үчүгэйдик билсэбит. Кини олохтон барыар диэри бэйэ-бэйэбитин күндүтүк санаһарбыт. Табаарысты этибит. Оччолорго кини Хадаарга старшай биригэдириинэн үлэли олоһор кэмэ этэ. Түөрт кыбартыыраалаах уолсай дьизэ ыаллы олоһу олорбут, онон үлэһит даһаны, киһи даһаны быһылынан балай да үчүгэйдик билэбин дии санаабын. Мартыновтар олус ыалдьытымсах ыалдьыкка-хонһого үөрүннэн дьон этилэр. Оройуон, өрөспүүбүлүкэ салайааччылар командировкага кэлэхтэринэ, наар кинилэргэ чэйдииллэрэ, хонон-өрөөн далбардаан аһаллара.

Мин Михаил Михайлович Хадаар нэһилигин ыччата үөрэхтээх буоларыгар бары күүһүн-дьоһурун, сыратын-сылбатын биэрбит киһинэн аабын. Бэйэтэ урукку олох кыһалбата кыһалан, оркулаага ситэ үөрэмтээх буолан, үөрэхтээх дьону үрдүктүк тутара, сыаналыыра. „Үөрэхтээх дьон, эһиги сөбүн билэн эттэххит”, - диир буолара Хадаарга 8 кылаастаах оркула аһылларыгар улаханнык үрдүкү саалтага туруорсубут дьоннортон биридэстэринэн кини буолар. Нэһиликкэ оркула наадаһын туһунан райсэбиэт сессиятыгар, исполкомга сыппараларынан дакаастаан, уоттаах-төлөнөөх тылы этэн туруорсара уонна ону ситиспитэ.

Михаил Михайлович үлэтигэр олус бэринилээх, күнү-дьылы аахсыбат. Сарсыарда хонтуорага ким хайа иннинэ кэлэр, хойутаан барар үлэһит этэ. Производственной эбийиэктэри—хотоннору, гараһы хэрийэн көрөн баран хонтуоратыгар кэлэрэ. Үлэһиттэргэ ирдэбиллээх, итэһэскэ-быһааска сөпсөспөт, сөбүлээбэтэрин туруору этэр, ардыгар кыһыран-абаран ылар түгэннэрдээх буолара. Ол эрэри кыһырыгытын аһарымыты, „сыччый” дизэбинэн барар киһи этэ. „Хоччорхой хомунуус” диир кини курдук киһини этэн эрдэхтэрэ. Партийнай муньахтарга үлэ-хамнас, дьон-сэргэ олоһо тупсарын туһугар элбэхтэ тыл эппит киһи, Отделение управления, сельсэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэлэ буолан туран нэһилигэр производственной эбийиэктэри таһынан социальной тутуулары—150 миэстэлээх типовой кулуубу, 160 миэстэлээх типовой оркулаһы туттарбыта, онон нэһилик сайдытыгар туһунан да суураллыбат үтүөлээх.

Хадаар—үлэһит нэһилик. Ол иһин бэйэтигэр сөптөөх салайааччылары иитэн таһаарар эбит дии саныбын. „Бочуот Знага” уордыаннаах производство хамандыыра Николай Иннокентьевич Дьячковский (Дьярыс уола), Михаил Михайлович Мартынов Хадаар нэһилигин салайар кэмнэригэр нэһилик аата-суола улууска, өрөспүүбүлүкэ, ону аһан Бүтүн Союуска дорбонноохтук ааттамыта. Үүтү-эти онорон таһаарыга Хадаар отделениета Эрилик Эристин аатынан

солхуоска инники күөһүнэ испита, производство майаактара иитиллэн тахсыбытара, Саха Өрөспүүбүлүкэтин оробунай дьоктааттара Марфа Никитина, Жиркова, Агафья Кузьмина, Мария Осипова бу нэһиликтэн үүмүттэрэ. Прасковья Дмитриева ССКП 22-с сийиэһин, Ирина Софронова Комсомол 26-с сийиэһин дэлэгэтиринэн буолбуттара. Манньы уһулуччу көрдөрүүлээх нэһилик өрөспүүбүлүкэ, арааһа, суох буоллаа буолуо.

Михаил Михайлович сельсэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэлинэн үлэлиир сылларыгар тэрилтэлэр салайааччыларын биир киһинэ түмүтэ. Исполком муньахтарыгар оркула, кулууп дириэктэрдэрэ, ФАП сэбидиссэйэ, эргин үлэһиттэрэ отчуоттуулара, сүбэ-ама ыаллара, үлэ итэһиһигэр мөүлүлэн да ыаллара. Ити кэмгэ оркула дириэктэрдэринэн Ф. Ф. Посельский, М. М. Максимов, П. В. Божедонов, кулууп дириэктэринэн Февронья Филимонова, ФАП сэбидиссэйинэн Варвара Дмитриева, маһаһын сэбидиссэйинэн Екатерина Никонова, дьысаат сэбидиссэйинэн А. В. Харитонова үлэлзэбиттэрэ.

М. М. Мартынов бэйэтин кэнниттэн Хадаары баһылыр-көһүлүүр, салайар эдэр дьону итэн хаалларбыта. Кини кэнниттэн Хадаар сельсэбиэтин исполкомун бэрэссэдээтэллэринэн И. В. Софронова, Н. К. Аргунов (Хадаар күтүөтэ), В. А. Никоннов үлэлзэбиттэрэ. Кинилэр Михаил Михайлович үтүө сүбэһит, наһаабынньык буолбутун махталынан ахталлар. Кэлин сэбиэт былааһа эстибитин кэнниттэн дьаһалта баһылыктарынан Хадаар бэйэтин ыччаттара Г. Г. Луковцев, П. В. Божедонов, П. Н. Григорьев, В. В. Никоннов, А. П. Сергеев таһаарылаахтык үлэлзэбиттэрэ. Ирина Васильевна Софронова манньык ахтар: „Нэһилик кырдыаһас үлэһиттэрэ, наһаабынньыктарбыт көмөлөрө, сүбэлэрэ-амалара туохха да кэмнэмэт, күндү эбит. Николай Иннокентьевич Дьячковский, Михаил Михайлович Мартынов, Иннокентий Сидорович Андросов, Василий Кириллович Осипов, Дмитрий Константинович Лукин, Иван Иванович Софронов үлэбэ үөрэллэригэр олус үчүгэйдик саныбын.

Михаил Михайлович олоххо актыыбынай позициялаах (хөрүүлээх) киһи этэ. Төнө да сааһырдар, кулуупка, хонтуорага бара тураа иһиллэрэ. Тиһин үлэни-хамнаһы тэрийиһэ санааларын туһаннаах салайааччыга этэрэ. Нэһилигин туох баар кыһалбатын, үөрүүтүн сүрэһин нөнүө аһараа Дьэ, итинник туруу киһи этэ. „Хоччорхой хомунуус”, мин аба табаарыһым Михаил Михайлович Мартынов.

Виталий Михайлович НЕУСТРОЕВ, педагогическай үлэ бэтэрээнэ

Биһигэ суруйаллар

МУГУДАЙГА – СОМОБОЛОҢУ СУБУОТУННЬУГА

Мугудай нэһилигэр олохтоохтору, ордук кырдыаһастары, дьинэн-уотунан хааччыыһыга былааннаах үлэ ытыллар (баһылык К. И. Пермяков). Нэһиликкэ бу болпуруотунан баһылыгы социальнай болпуруостарга солбуйааччы Н. С. Попова дьарыктанар. Быйылгы кыстыкка кырдыаһастарга аһааһыт тобус кыбартыыраалаах дьини олоххо киллэриигэ үлэ күөстүү оргуйар.

Ол курдук, балаһан ыйын 6 күнүгэр бу элбэх кыбартыыраалаах дьэ данын кутууга көхтөөх үлэ-хамнас тэрилинэ. Олохтоох нэһиликкэ Д. П. Коркин аатынан Чурапчытаагы ыспартыбынай интэринээт-оркула (дириэктэр Н. Н. Гуляев) 15 киһилээх биригэздэтэ тахсан, субуотунньука көхтөөхтүк кыттыста, улахан күүс-көмө буолла.

Нэһилик „Алгыс” түмүсүтүн чилиэһэ Е. Е. Пинигин дьону-сэргэни түмэ тардан, үлэ тэриллэрин,

эпииккэни, дан буорун эрдэттэн бэлэмнээбит буолан, сарсыардаттан үлэ тэтимнээхтик сабыланна. Субуотунньук кыттылаахтара кылгас бириэмэ иһигэр дьэ данын былыргылы баалынайынан тастылар, халын ғына дьаарыстаагылар, үөрэ-көтө үгүс үлэни үмүрүттүлэр. Сыннаһан кэмигэр сылаас аһынан сылааларын таһаара таарыйа, таабырын да тааһыстылар, санаа атастастылар, инникитин, биригэ үлэлиир былааннарын торумнаатылар.

Олохтоохтор ааттарыттан махтап тыларын Е. И. Окочешникова, Е. Е. Пинигин этилэр. Оттон ыспартыбынай интэринээт-оркула профкомун бэрэссэдээтэлэ С. М. Колодезников нэһилик саалтагыгар уонна субуотунньук кыттылаахтарыгар харда тылын анаата.

Түмүккэ Н. М. Попова субуотунньука актыыбымайдик кыттыбыт дьонно-сэргэ, шэфтээх интэринээт-оркула кэлэктиибигэр

улахан махтаһын биллэрдэ, салгыы шэфтээх үлэлээһини өсөө күүскэ тэрийэр былааннаахтары биллэһиннэрдэ, интэринээттэри күһүннү мунхаба кэлэн ыалдьыттылыларыгар ыһырда. Ити курдук, субуотунньук кыттылаахтара үлэлээбит үлэлэригэр дуоһуян тарбастылар.

Үгүс үлэ үмүрүйэн, аны уот тардылына да, 9 кыбартыыраалаах кырдыаһастарга анаан тутуллубут уолсай дьэ опорого тоһору бэлэм буолуога, дьон-сэргэ санатынан туолуога, аһааһы сыһынан дьыргыйа. Сана кыбартыыра кулуупун тобус бэтэрээн тутуога. Кинилэр ортопорулар үлэ уонна тыл бэтэрээннэрэ, ытык кырдыаһас М. С. Аммосова, Герой ийэ Е. Г. Пермякова бааллар.

Парасковья ПОПОВА – РФ суруналыыстарын сойууһун чилиэһэ, РФ уолсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ.

Подписано в печать 07.09.2006 г. Объем 18,5 п. л. Тираж 100 экз. Заказ № 100. Цена 10 руб. 00 коп. Издательство «Современная литература» г. Москва. Печать на бумаге с содержанием флуоресцентных красителей.

Хяналт бичээхээ бариулж графика: 16 ч 00 м. Бичээхээ бариулж: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакцнн-хэвлэлсн хэлбэрүүхэ 16.08.2010 с. ордонгоо бичлэлсн